

Handelshøyskolen BI

MAN 50151 Governance; risikostyring, compliance og internrevisjon

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	06-09-2022 09:00 CEST	Termin:	202310
Sluttdato:	26-05-2023 12:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202310 10024 IN17 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Navn:

Rune Sotberg

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Organisering, kontroll og etterlevelse i verdipapirforetak		
Navn på veileder *:	Flemming T. Ruud		
Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei	Kan besvarelsen offentliggjøres?:	Ja

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	10
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Prosjektoppgave
ved Handelshøyskolen BI

Organisering, kontroll og etterlevelse i
verdipapirforetak

Eksamenskode og navn:

**MAN 50151 Governance: risikostyring, compliance og
internrevisjon**

Utleveringsdato:
06.09.2022

Innleveringsdato:
26.05.2023

Stuedsted:
BI Oslo

Innholdsfortegnelse

Innhold

INNHOLDSFORTEGNELSE	I
SAMMENDRAG	II
ORGANISERING AV VERDIPAPIRFORETAK.....	1
CORPORATE GOVERNANCE / VIRKSOMHETSSTYRING	1
KRAV OG ANSVAR PÅLAGT STYRET, DAGLIG LEDER OG FAKTISKE LEDELSE	5
RISIKOSTYRING OG INTERNKONTROLL	7
DEFINISJONER OG ANSVAR PÅ OMRÅDET.....	7
COSO – ET INTEGRERT RAMMEVERK.....	8
OPERASJONELL RISIKOSTYRING.....	10
COMPLIANCE OG TILTAK MOT HVITVASKING OG TERRORFINANSIERING	12
DE TRE FORSVARSLINJER.....	12
COMPLIANCEFUNKSJONEN.....	13
TILTAK MOT HVITVASKING OG TERRORFINANSIERING.....	16
METODE	18
FORMÅL.....	18
KVALITATIV METODE VS. KVANTITATIV METODE.....	19
FORSKNINGSPROSESSEN.....	20
RELIABILITET OG VALIDITET.....	21
DOKUMENTANALYSE.....	21
DATAINNSAMLING.....	22
LIKELYDENDE BREV TIL VERDIPAPIRFORETAK OMFATTET AV UNDERSØKELSEN.....	23
DATAANALYSE.....	24
TILSYNSRAPPORTER MED VEDTAK OM OVERTREDELSESGEBYR.....	24
TILSYNSRAPPORTER UTEN VEDTAK OM OVERTREDELSESGEBYR.....	29
OPPSUMMERING OG KONKLUSJON AV ANALYSE	33
AVSLUTNING	39
LITTERATURLISTE	41

Sammendrag

For å kunne starte virksomhet som verdipapirforetak og yte investeringstjenester og investeringsvirksomhet, jf. verdipapirhandelloven § 2-1 (1), må det først søkes om konsesjon for dette til Finanstilsynet. For at Finanstilsynet skal godkjenne en slik konsesjonssøknad, er det en rekke regulatoriske krav foretaket må oppfylle, både nasjonale og europeiske krav. Eksempelvis kan dette være krav til organisering av virksomheten, utkontraktering, kontroll av regeletterlevelse (compliance), kompetansekrav for ansatte, tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, kapitalkrav, osv. Først når alt dette er dokumentert på plass vil konsesjon bli tildelt og verdipapirforetaket kan starte sin virksomhet.

Med bakgrunn i alt som må være på plass før konsesjon tildeles, kan man fort anta at alle verdipapirforetak er i god posisjon til å være compliant på alle områder. Historisk ser vi at det nødvendigvis ikke er slik. I denne oppgaven vil jeg se nærmere på utfordringer verdipapirforetak har med å følge opp regelverk og tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering.

Innledningsvis vil jeg gjøre rede for hvordan et verdipapirforetak må bygges opp for å få, samt beholde, en konsesjon. Her vil jeg vise til lover og regler, ulike veiledere fra Finanstilsynet og IIA Norge, rammeverk for god risikostyring og annen relevant litteratur. Dette vil gi et godt innblikk i hvordan foretaket må bygges for å være compliant. Vil legge ekstra vekt på de tre forsvarslinjene, herunder compliancefunksjonen, og tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering.

Finanstilsynet gjennomførte i 2022 en undersøkelse av verdipapirforetaks tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Undersøkelsen omfattet alle 81 norske verdipapirforetak som ikke er bank. Basert på denne undersøkelsen gjennomførte Finanstilsynet tematisyn hos en rekke foretak. Tilsynsrapportene fra disse tematisynene vil være datagrunnlag (sekundærdata) for videre analyse. Målet med analysen er å få en oversikt over hvor verdipapirforetak feiler på dette området.

Organisering av verdipapirforetak

Verdipapirforetak skal organiseres og drives på en forsvarlig måte. Dette innebærer blant annet at foretakene skal ha en klar organisasjonsstruktur og ansvarsfordeling, jf. verdipapirhandelloven (vphl.) § 9-11 og verdipapirforskriften (vpf.) § 9-7 til 9-13 (Finanstilsynet, Rundskriv 4/2015, 2015, s. 3).

Verdipapirhandelloven med tilhørende forskrifter har til hensikt å bidra til forsvarlig organisering og drift av verdipapirforetakene, herunder regler om ledelse og styre, taushetsplikt og informasjonshåndtering og håndtering av interessekonflikter.

Corporate governance / virksomhetsstyring

Corporate governance er et engelskspråklig begrep mange kjenner til. En definisjon på governance er kombinasjonen av prosesser og strukturer implementert av styret for å informere, lede, administrere og overvåke aktivitetene i organisasjonen for å nå sine mål (Anderson et al., 2017). Med andre ord er, som figuren under illustrerer, governance en løpende og dynamisk prosess som omgir alle aktiviteter i en organisasjon,

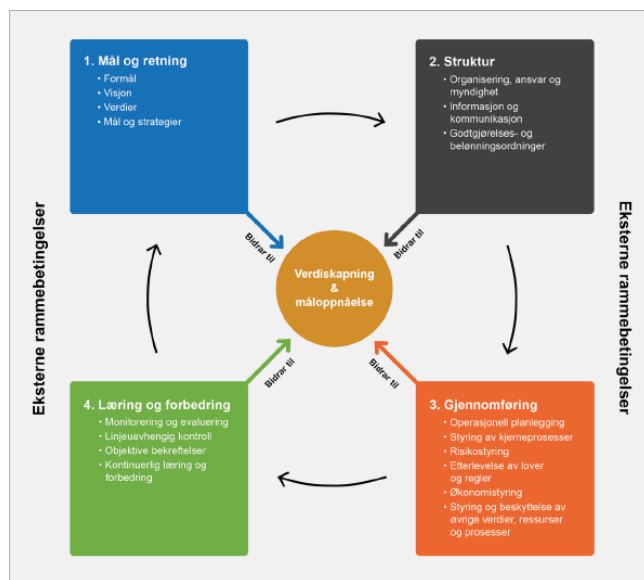

Figur 1 (Anderson et al., Internal Auditing: Assurance and Advisory Services, 2017 s. 3-2).

For verdipapirforetak er denne governance-strukturen blant annet etablert for å overholde lover og reguleringer virksomheten er underlagt.

I det norske språk finnes det ingen oversettelse som er direkte omforent med samme betydning eller er en allment akseptert definisjon. Begrepene *eierstyring* og *selskapsledelse* er eksempler som benyttes i norsk terminologi, blant annet i anbefalingen fra NUES (anbefaling som retter seg mot selskap notert på regulerte markeder i Norge, dvs. Oslo Børs eller Euronext). Ifølge IIA Norge - Veileder for virksomhetsstyring (2021, s. 3 og 4) har alle definisjoner imidlertid til felles at de berører forholdet mellom virksomhetens eiere, styrende organer, ledelse og enkelte andre aktører, og hvordan dette samspillet bidrar til å styre aktiviteter, ressurser og risiko, samt strukturer og virkemidler for å innfri virksomhetens mål. IIA's veileder bygger på samme rammeverk som f.eks. NUES anbefaling, men har primært fokus på den interne virksomhetsstyringen. Med det menes styringsfunksjoner- og mekanismer som bør eksistere innenfor en virksomhet. Så når man snakker om governance i verdipapirforetak, har jeg konkludert med at IIA's begrep på dette, *virksomhetsstyring*, er best dekkende.

Som nevnt over er virksomhetsstyring en dynamisk prosess, og de ulike komponentene vil henge sammen, håndteres samtidig og påvirke hverandre.

Figur 2 (Komponenter i virksomhetsstyringen. IIA Norge – Veileder for virksomhetsstyring 1. utgave 2021, s. 6).

Alle komponentene innenfor de fire «områdene» er også relevante for verdipapirforetak. Noen av komponentene vil jeg gå mer i dybden på senere i oppgaven, så på påfølgende sider følger en generell beskrivelse av områdene.

1. Mål og retning

Alle virksomheter må i bunn ha etablert et formål, visjon og verdier, mål og strategier. For et verdipapirforetak kan for eksempel vedtektsfestet formål være å yte investeringstjenester i henhold til konsesjon fra offentlige myndigheter.

Hovedmålsetting kan være, gjennom å opptre som en profesjonell aktør med høy integritet, å maksimere verdiskapningen for sine kunder, gi selskapets eiere langsiktig avkastning på tilført egenkapital, etterlevelse, m.m.

Det er viktig at alle komponentene innenfor dette området absorberes og blir ledestjerner for alle ansatte i foretaket, så alle jobber mot samme visjonen i tråd med strategien som er satt. «Tonen fra toppen» er et begrep som ofte brukes når det snakkes om etterlevelse, det er også viktig på dette området.

2. Struktur

Ifølge IIA Norge – Veileder for virksomhetsstyring omfatter en hensiktsmessig organisering en ansvars- og myndighetsstruktur som balanserer og fordeler roller, ansvar og myndighet i virksomheten. For verdipapirforetak skal dette ivaretas gjennom interne retningslinjer og instruksjer. Vphl. § 9-16 krever at foretaket har tilstrekkelige og betryggende retningslinjer, rutiner og kontrollmetoder som skal sikre etterlevelse av forpliktelser etter lover og forskrifter. Styret og daglig leder er ansvarlig for utarbeidelse av de interne retningslinjene og instruksene.

Eksempler på noen vesentlige instruksjer kan være følgende:

- Ledelsen av foretaket
- Tiltak for å identifisere og hindre eller håndtere interessekonflikter
- Utkontraktering
- Interne kontrollordninger og risikostyring
- Kontroll av regeletterlevelse (compliance)
- Ansattes personlige transaksjoner mv.
- Dokumentasjon av investeringstjenester og investeringsvirksomhet
- Godtgjørelsesordninger
- Produktstyring
- Kompetansekrav for ansatte
- Klagebehandling
- Tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

Det er viktig at instruksamlingen er utformet og tilpasset virksomheten slik den er planlagt drevet eller drives på tidspunktet for vedtakelse av instruksene. Om virksomheten utvides eller endres på et senere tidspunkt, skal det utarbeides og vedtas nye/endrede instruksjoner. Merk at instruksamlingen er overordnede retningslinjer. Det må utarbeides mer detaljerte rutiner som brukes av ulike funksjoner i verdipapirforetakene, for eksempel.:

- Overordnet og operativ KYC/AML-rutine
- Complianceplan
- Rutine for løpende opplæring og utdanning av styre, ledelse og ansatte
- Krise- og beredskapsplaner

3. Gjennomføring

Her vil jeg senere i oppgaven gå mer i dybden på det som handler om risikostyring og etterlevelse av lover og regler. På overordnet nivå kan man si at det her handler om å legge konkrete handlingsplaner for å nå foretakets mål. Man skal ha en effektiv og god drift som igjen skal suppleres med ulike støtteprosesser, jf. IIA Norge – Veileder for virksomhetsstyring (2021, s. 13).

4. Læring og forbedring

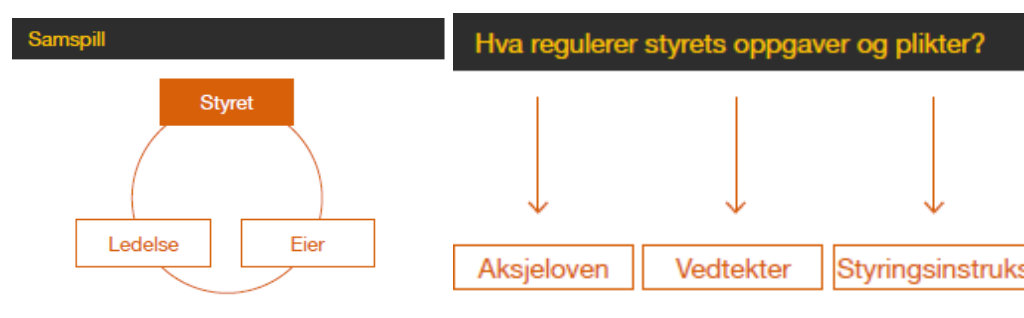
Når verdipapirforetak har fått satt organisasjonen med en god struktur og har en fungerende gjennomføring av virksomheten, må dette ivaretas. Det bør foreligge en kontinuerlig oppfølging og vurdering av virksomheten og de aktiviteter og tjenester som utøves. Dette skal blant annet ivaretas av risikostyringsfunksjonen og compliancefunksjonen. Dette er såkalte linjeuavhengige kontrollfunksjoner som bidrar til utvikling og forbedring av virksomhetens styring og drift (IIA Norge – Veileder for virksomhetsstyring, 2021, s. 20). De eksterne rammebetingelsene vil være i stadig endring, eksempelvis kan det for verdipapirforetak være nye lover/endringer i lovverket som regulerer virksomheten, ESG-rapportering, kapitalkrav, m.m. Det er derfor viktig med løpende læring og utdanning. Minst årlig bør det arrangeres en seanse hvor det essensielle regelverket gjennomgås, både gjeldende og det som eventuelt kommer. Styre, ledelse og alle ansatte skal delta på det. I tillegg er det spesifikke funksjoner som i enda større grad må ivareta sin kompetanse og kjennskap til områdene, hvitvaskingsansvarlig og complianceansvarlig.

Krav og ansvar pålagt styret, daglig leder og faktiske ledelse

Overordnet kan man si at styret er ansvarlig for at virksomheten drives i samsvar med lover og forskrifter. NUES skriver i sin anbefaling (om eierstyring og selskapsledelse) at styret skal påse at selskapet har god eierstyring og selskapsledelse. Styret bør utarbeide klare mål og strategier for virksomheten, slik at det skapes verdier på en bærekraftig måte. Videre sier anbefalingen noe om hvordan styret bør sammensettes med tanke på kompetanse, kapasitet og mangfold. Ifølge Styreboken 2023 (PwC) er selskapsretten et naturlig rettslig utgangspunkt for styrets ansvar og rolle i ulike foretak. Styreboken samler styrets oppgaver i følgende hovedtyper:

- Strategioppgavene
- Organiseringsoppgavene
- Kontrolloppgavene
- Rapporteringsoppgavene
- Egenoppgaven

Figur 3 (Styreboken, PwC s. 15). Figur 4 (Styreboken, PwC s. 16).

Figur 3 illustrerer at det er et samspill mellom styret, ledelse og eier. Det er viktig at dette samspillet fungerer, samtidig som styret sikrer at alle interessenter i selskapet ivaretas.

Figur 4 viser tradisjonelle bestemmelser som styret er underlagt.

Ut over de tradisjonelle selskapsrettslige bestemmelsene, kan det også være bransjespesifikke lover og rammeverk som legger plikter og ansvar på styret.

Styret til et verdipapirforetak skal til enhver tid ha tilstrekkelige kvalifikasjoner og erfaring, samt ha ført en hederlig vandel, jf. vphl. § 9-10 (1). Verdipapirforetaks styre skal ha minst tre medlemmer, og minst ett medlem må være eksternt. Det eksterne styremedlemmet må også oppfylle paragrafen nevnt over.

Ut over vanlige og kjente oppgaver kan det her nevnes forholdet mellom styret og kontrollfunksjonen. Styret skal utpeke en ansatt med ansvar for verdipapirforetakets kontrollfunksjon. For å sikre at kontrollfunksjonen er tilstrekkelig effektiv, skal den som utpekes stå under styret og utføre sin funksjon uavhengig av den øvrige virksomheten. Styret skal altså ansette, eventuelt si opp, og motta compliancerapporter direkte fra den ansvarlige for funksjonen.

Daglig leder og faktiske ledelse må også oppfylle kravene i vphl. 9-10 (1). Faktisk leder i verdipapirforetak må også normalt ha operativ erfaring fra den aktuelle investeringstjenestevirksomheten. Erfaringen bør være opparbeidet i to av de siste fem årene. Utgangspunktet er at verdipapirforetakets faktiske ledelse skal utøves av minst to personer. Med det menes daglig leder og minst en faktisk leder. Finanstilsynet kan gjøre unntak fra dette kravet i små verdipapirforetak, jf. vphl. 9-10 (10). Unntak kan ikke gjøres dersom foretakets tjenestespekter eller virksomhetens kompleksitet tilsier at foretaket må ha flere faktiske ledere (Finanstilsynet, Rundskriv 4/2015). Faktisk(e) leder(e) på de ulike investeringstjenestevirksomhetene rapporterer til daglig leder. Dermed er det daglig leder som utgjør den øverste administrative ledelsen og har det overordnede ansvaret for daglig drift og ledelse, samt påse at det drives i samsvar med gjeldende lovverk, forskrifter og interne instruksjoner og retningslinjer.

Det foreligger en rapporteringsplikt fra daglig leder til styret. Plikten innebærer at daglig leder skal gi styret en skriftlig redegjørelse for verdipapirforetakets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Rapporteringshyppigheten besluttes av styret, som regel kvartalsvis, men må minst tilfredsstillende minimumskravet i aksjeloven. Dersom det inntreffer forhold av vesentlig forhold, skal styret underrettes umiddelbart.

Risikostyring og internkontroll

Definisjoner og ansvar på området

Det finnes en rekke tolkninger på risikostyring og internkontroll, samt mange ulike rammeverk som kan brukes til dette. Man kan se på risikostyring og internkontroll som en prosess som handler om å identifisere og redusere risikoer som kan ha negativ innvirkning på foretaket, samt utnytte mulighetene som fører til suksess (Anderson et al., 2017). Ifølge anbefalingen til NUES handler det om å håndtere, ikke eliminere, risikoer knyttet til en suksessfull virksomhetsutøvelse, samt å styrke kvaliteten på den finansielle rapporteringen. Det finnes flere anerkjente rammeverk om risikostyring som utgjør viktige teoretiske grunnlag. Mest benyttet i Norge er de såkalte COSO-rammeverkene. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission er en organisasjon, med utspring i USA, som har gitt ut flere rapporter og rammeverk om risikostyring og internkontroll. COSO definerer internkontroll som en prosess, utført av virksomhetens styre, ledelse og øvrige ansatte, laget for å gi måloppnåelse relatert til drift, rapportering og etterlevelse. Videre bygger denne definisjonen på noen grunnleggende definisjoner, nemlig at internkontroll:

- Er rettet mot oppnåelse av målsetninger i en eller flere kategorier
- Igangsettes og gjennomføres av mennesker
- Kan gi rimelig sikkerhet – men ikke absolutt sikkerhet
- Kan tilpasses virksomhetens struktur

(COSO Internal Control – Integrated Framework, 2012, s. 1).

Styret er ansvarlig for at foretaket har hensiktsmessige systemer for risikostyring og internkontroll. Det innebærer blant annet:

- Klar ansvarsdeling mellom styret og daglig ledelse fastsatt i instruksjer
- At foretaket har en klar organisasjonsstruktur
- Fastsette mål og strategi, samt overordnede retningslinjer for virksomheten
- m.m.

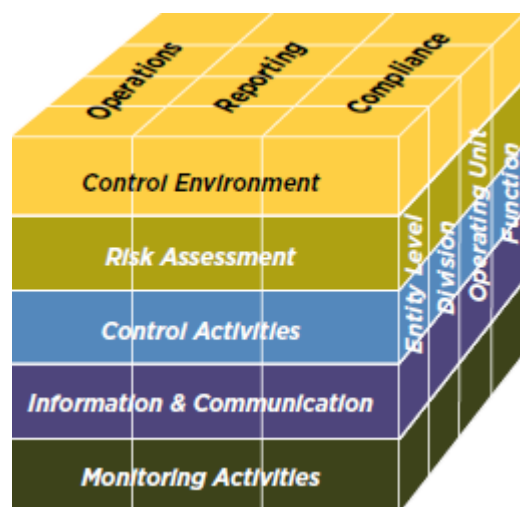
Styret skal også følge opp og påse at risikostyringen og internkontrollen er gjennomført og overvåket.

Daglig leders rolle er å implementere og etablere en forsvarlig risikostyring og internkontroll på basis av en vurdering av aktuelle risikoer etter retningslinjer fastsatt av styret. Daglig leder skal også løpende følge opp prosessen, påse at foretakets risikostyring og internkontroll er dokumentert, samt gi styret relevant og tidsriktig informasjon.

COSO – et integrert rammeverk

Dette er et av de mest anerkjente rammeverkene for internkontroll, og som nevnt på forrige side, det rammeverket som er mest benyttet i Norge. The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) publiserte det opprinnelige rammeverket så tidlig som i 1992, utgitt på norsk i 1996. Siden verden er i stadig endring og utvikling, har også rammebetingelsene som påvirker internkontrollen endret seg. COSO publiserte derfor i 2012 en oppdatert versjon av rammeverket. COSO's rammeverk skal gjøre organisasjoner i stand til målrettet og kostnadseffektivt å utvikle internkontrollsystemer som gjør at de kan tilpasse seg endringer i forretningsmiljø og rammebetingelser. Det skal også bidra til å ta risikoer ned til akseptable nivåer og støtte opp under en hensiktsmessig beslutnings- og styringsprosess (COSO Internal Control – Integrated Framework, 2012, s. 1).

Det eksisterer et direkte forhold mellom mål, det organisasjonen ønsker å oppnå, komponenter, som representerer hva som kreves for å nå målsettingen og organisasjonens struktur. COSO har presentert dette i form av en modell (kube):

Figur 5 (COSO Internal Control – Integrated Framework, 2012, s. 5)

De tre målsettingskategoriene modellen presenterer:

- Drift: Operasjonelle mål som organisasjonen som helhet, eller en enhet innen organisasjonen, har satt
- Rapportering: Kan omhandle både finansielle og ikke-finansielle rapporter. Det kan være rapporter for internt og eksternt bruk
- Etterlevelse: Organisasjonen utfører sine aktiviteter innenfor de lover og regulering som er gjeldende

Modellen har fem komponenter som skal bidra til at organisasjonen når sine mål:

- Kontrollmiljøet: Handler om de strukturelle og kulturelle forutsetningene for å kunne utvikle og operasjonalisere internkontrollrutiner i en organisasjon. Omfatter derfor også holdninger og kunnskaper til menneskene i organisasjonen
- Risikovurdering: Identifisere og vurdere risikoer som eksisterer i virksomheten, herunder konsekvenser dersom en av risikoene skulle inntreffe
- Kontrollaktiviteter: Handlinger som er iverksatt, gjennom rutiner og instruksjoner, for å håndtere og overvåke identifiserte risikoer
- Informasjon og kommunikasjon: Kvalitetssikret og relevant informasjon deles internt og eksternt via effektive kanaler
- Oppfølgingsaktiviteter: Fastslå om internkontrollkomponentene er til stede og fungerer. Gjøres gjennom løpende og frittstående evalueringer

Den siste delen av modellen representerer organisasjonen og de ulike enhetene den består av.

(COSO Internal Control – Integrated Framework, 2012 s. 5-14).

Systemet skal redusere risikoen for ikke å nå en målsetting til et akseptabelt nivå. Hvis en komponent i modellen mangler eller er mangelfull, er ikke systemet tilfredsstillende. Om en organisasjon har klart å integrere hele modellen, gir det rimelig sikkerhet for oppnåelse av virksomhetens målsettinger.

Operasjonell risikostyring

Det finnes mange definisjoner på hva operasjonell risiko er. I 2022 kom det en veileder fra IIA Norge på dette området, operasjonell risikostyring – en innføring. Der er det lagt fire dimensjoner til grunn for definisjonen av operasjonell risiko:

- Beskyttelse av fysiske eiendeler
- Mennesker
- Organisasjon
- Teknologi

Definisjonen er som følge: «Operasjonell risiko knyttes til fysiske eiendeler, mennesker, prosesser og bruk av teknologi i virksomhetens utøvelse av daglige aktiviteter og tjenester og kan gi opphav til både positive og negative effekter. Dette inkluderer håndtering av usikkerheter, muligheter og risikoer i den løpende driften samt konsekvenser av uønskede hendelser» (IIA Norge, Operasjonell risikostyring – en innføring, 2022, s. 3). Operasjonell risikostyring har fått større betydning i de senere år. Det er flere årsaker til dette, blant annet mer komplekse prosesser og rammebetingelser i stadig endring. Operasjonell risikostyring skal hjelpe virksomheter med å identifisere og forstå risiko (trusler og muligheter) og bedre beslutningsgrunnlaget.

Verdipapirforetak har mange operasjonelle prosesser hvor det foreligger en iboende risiko, de må derfor ha særlig fokus på dette. Faktorer som typisk kan inngå i deres operasjonelle risikostyring er:

- Bruk av teknologi
- Regelverksutvikling
- Eksterne trusler (krig, cyberkriminalitet, etc.)
- Øke kvaliteten på driften
- Redusere sannsynlighet og konsekvenser av uønskede hendelser
- Overholdelse av regulatoriske krav og forventinger på en effektiv måte

Verdipapirforetak må også etablere en uavhengig risikostyringsfunksjon. Unntak for dette om etableringen av en slik funksjon ikke vil stå i rimelig forhold til virksomhetens art, omfang og kompleksitet, jf. Kommisjonsforordningen (EU) 2017/565 art. 23, jf. verdipapirforskriften § 2-2. Risikostyringsfunksjonen skal bistå i arbeidet med å iverksette og implementere effektive prosesser for å

identifisere, vurdere og håndtere risiko (IIA Norge – Veileder for Risikostyringsfunksjonen, 2018, s. 9).

Verdipapirforetak bør årlig gjøre en vurdering av operasjonell risiko i virksomheten. Det kan foregå på følgende måte:

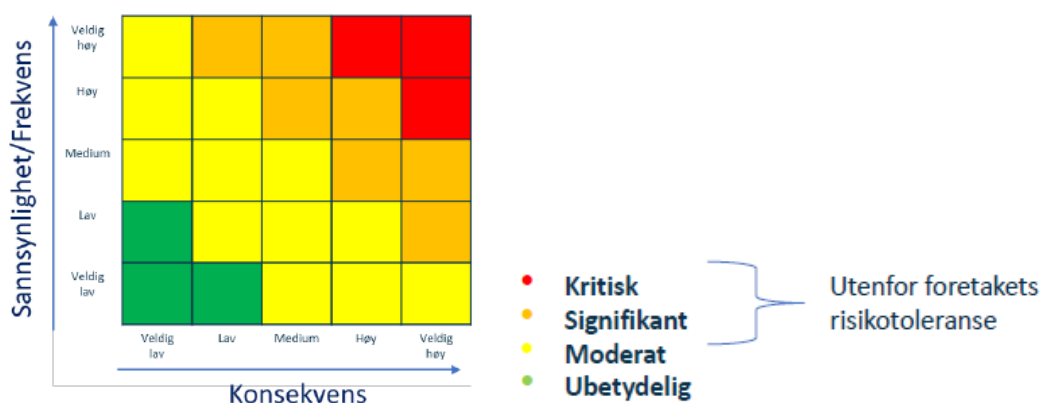
- Definere kriterier i en matrise og skala: definerer sannsynlighet/frekvens for at en risiko oppstår, samt konsekvens (finansielt og omdømmemessig) om den inntreffer

Skala	Sannsynlighet (%)	Frekvens
Veldig høy	80 – 100	Mer enn to ganger i året.
Høy	60 – 80	En til to ganger i året
Medium	40 – 60	Årlig til annet hvert år
Lav	20 – 40	Hvert andre til femte år
Veldig lav	0 – 20	Mindre enn hvert femte år

Konsekvens	Veldig lav	Lav	Medium	Høy	Veldig høy
Finansiell (NOK)	0 - 10 000	10 000 – 100 000	100 000 – 500 000	500 000 – 1 000 000	1 000 000 - over
Omdømme	<ul style="list-style-type: none"> • Ukvalifiserte meningsytringer på sosiale medier 	<ul style="list-style-type: none"> • Uformell negative omtale i markedet. • Negativ omtale i lokalavis 	<ul style="list-style-type: none"> • Negativ tilbakemelding fra kunde • Negativ omtale i riksdekkende avis • Anmerkning av betydning i tilsynsrapport • Negative omtale fra ansatt/tidligere ansatt 	<ul style="list-style-type: none"> • Tap av konsesjon • Mistillitt fra styret 	<ul style="list-style-type: none"> • Negativ omtale i media/tap av konsesjon fra Finanstilsynet som gir smitteeffekt til mor

Figur 6 (Eksempel på risikomatrise hentet fra egen virksomhet).

- Identifisere og vurdere risikoer: Identifiserte risikoer vurderes i tråd med kriteriene definert i matrisen ved hjelp av «scoringkort»

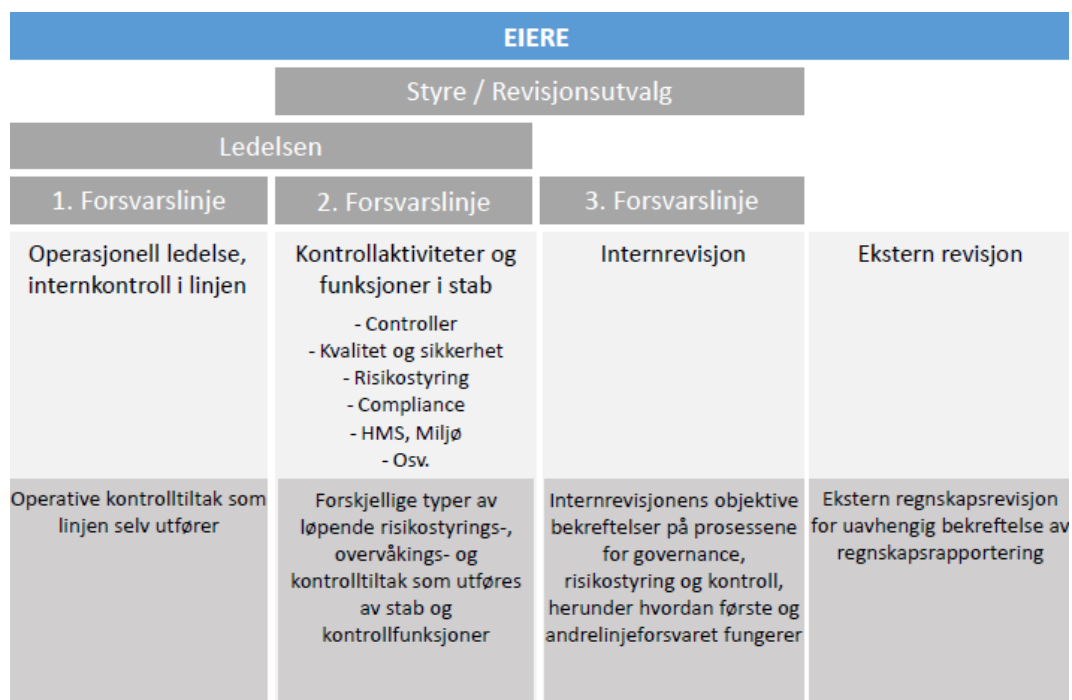
Figur 7 («Scoringkort» hentet fra egen virksomhet).

Når alle identifiserte risikoer er vurdert har man en fullstendig risikomatrise. Hva er risikoen (med tilhørende bekymring og beskrivelse), iboende risiko, kontrollaktiviteter som foreligger og gjenværende risiko (risiko etter kontrollaktiviteter). Om den er innenfor risikotoleransen er det akseptabelt.

Compliance og tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

De tre forsvarslinjer

De tre forsvarslinjer er en modell som beskriver styrings- og kontrollstrukturen på et overordnet nivå. Modellen viser ulike roller og ansvar knyttet til risikotaking, risikostyring og risikokontroll, og skal bidra til å øke bevisstheten rundt hvilke funksjoner en virksomhet bør ha på plass i en effektiv styringsmodell (IIA Norge – Veileder Compliancefunksjonen, 2020, s. 9). Modellen skiller mellom tre linjer:

Figur 8 (De tre forsvarslinjer – IIA Norge Veileder for risikostyringsfunksjonen, 2018, s. 15).

- Første forsvarslinje: eier og håndterer den operasjonelle risikoen i virksomheten. Medarbeidere i linjen gjennomfører daglige operasjonelle kontrolltiltak innenfor de fastsatte rammene
- Andre forsvarslinje: Består av ulike kontroll- og oppfølgingsfunksjoner som blant annet har i oppgave å overvåke kontroller gjennomført av førstelinjen. Andre forsvarslinje skal også bistå og veilede medarbeidere i første forsvarslinje
- Tredje forsvarslinje: utøves av internrevisjonen som gir styrende organer og toppledelsen en høyere grad av uavhengig og objektiv bekreftelse av internkontrollen

I tillegg til forsvarslinjene skal ekstern revisor gi en uavhengig bekreftelse av regnskapsrapporteringen.

Risikostyring, compliance og øvrige kontrollfunksjoner i andrelinje har ansvarsområder og arbeidsoppgaver som grenser til hverandre. Selv om disse funksjonene skal være uavhengig av hverandre, er det viktig med god kommunikasjon på tvers av funksjonene for å sikre en effektiv ressursbruk. Det er også viktig at funksjonene i andre og tredje forsvarslinje opptrer uavhengig av det de overvåker og kontroller. De kan med andre ord ikke ta del i den operasjonelle driften. Klare mandater og stillingsbeskrivelser skal ivareta dette.

Compliancefunksjonen

Ordet compliance har ikke et direkte oversatt norsk ord, men det virker som om ordet etterlevelse er det ordet som benyttes i størst grad, blant annet av IIA Norge. De beskriver at compliance innebærer etterlevelse av regelverk, både internt og eksternt. Compliance har i de siste årene fått mye større fokus. Det kommer som følge av strengere regelverk i de fleste bransjer, samt at det i sektorer og land stilles store krav til etterlevelse. Kompleksiteten og omfanget av compliancefunksjonen vil avhenge av bransje, regulatoriske krav, markedet virksomheten opererer i, m.m. Compliancefunksjonen skal uansett bidra til virksomhetens verdiskapning ved helhetlig styring som reflekterer virksomhetens strategi og compliancerisikobilde.

(IIA Norge – Veileder Compliancefunksjonen, 2020, s. 3).

Verdipapirforetak er pålagt å etablere en rekke rutiner og retningslinjer som skal sikre at foretaket drives innenfor forsvarlige og betryggende rammer. I dette ansvaret ligger blant annet at ledelsen må påse at det etableres en effektiv og uavhengig compliancefunksjon, og at det løpende må vurderes om foretaket oppfyller sine forpliktelser. I tillegg til ovennevnte må styret utpeke en complianceansvarlig som er ansvarlig for funksjonen. Styret må fastsette stillingsinstruks for denne stillingen, samt fastsette retningslinjer for compliancefunksjonen. Complianceansvarlig skal utarbeide en arbeidsplan, også kjent som complianceplanen, etablere et hendelsesregister og definere hvordan rapporteringen skal foregå. Kontrolloppgavene i planen skal ta utgangspunkt i en

risikovurdering, eksempelvis en operasjonell risikovurdering som beskrevet tidligere i oppgaven.

For å oppnå en effektiv compliancefunksjon må funksjonen ha nødvendig autoritet, ekspertise, ressurser og relevant informasjonstilgang. Kravet om effektivitet innebærer at funksjonen må gjennomføre sine kontroller og øvrige oppgaver med en tilpasset kontinuitet, og ikke bare dersom det oppstår spesielle hendelser. Hva som er tilstrekkelig ressurser vil avhenge av foretakets kompleksitet, art og omfang. For complianceansvarlig innebærer kravet om faglige kvalifikasjoner at vedkommende må ha inngående kjennskap til regelverket foretaket er underlagt. I tillegg må complianceansvarlig ha tilstrekkelig praktisk erfaring til å kunne vurdere foretakets risiko og potensielle interessekonflikter internt i virksomheten.

(Finanstilsynet, Rundskriv 5/2015, 2015).

For å sikre uavhengighet i compliancefunksjonen skal ikke complianceansvarlig og øvrige ansatte i funksjonen være delaktig i den operasjonelle driften, man unngår da risikoen for at funksjonen kontrollerer oppgaver de selv har utført. Uavhengigheten er ikke til hinder for at compliance kan ha en rådgivende funksjon overfor førstelinjen. Det som er viktig er at compliance til enhver tid er bevisst hvilken rolle funksjonen ivaretar. Tabellen under viser kjerneoppgaver compliance har, oppgaver som kan vurderes og oppgaver som bør unngås:

Kjerneoppgaver	Kan vurderes/ Krever kontrolltiltak	Unngås
Gi bekreftelse på ledelsens prosess for styring av compliance risiko	Fasilitere prosess for identifisering og evaluering av compliance risiko	(Leder)ansvar for styring av compliance risiko
Gi bekreftelse på at evaluering av compliance risiko er riktig	Coache ledelsen i hvordan respondere på risiko	Implementere tiltak på vegne av ledelsen
Evaluere og rapportere sentrale compliance risiko til ledelse	Koordinere compliance aktiviteter i virksomheten	Fatte beslutninger om type tiltak
Gjennomgå styring av sentrale compliance risiko	Konsolidere rapportering til ledelse vedr. compliance risiko	Bekreftelse til ledelsen
	Utvikle, opprettholde og videreutvikle compliance-styringsprogram	Påtvinge risikostyringsprosesser
	Ambassadør for compliance program og kulturbygging	Sette risikoappetitt
	Utvikle strategi for styregodkjennelse	

Figur 9 (IIA Norge – Veileder Compliancefunksjonen, 2020, s. 9).

Videre kan oppgaver for compliancefunksjonen inndeles som følger:

- Kontroll (periodisk kontroll, stikkprøvekontroll og hendelseskontroll)
- Rapportering (periodisk rapportering, hendelsesrapportering og endringsforslag).

Compliancefunksjonen skal også kvartalsvis utarbeide en compliancerapport til styret, samt at funksjonen også har oppgaver og dokumenter som skal utarbeides i forbindelse med årlig rapportering:

- Utkast til daglig leders rapport for årlig gjennomgang av vesentlige risikoer og gjennomførte internkontrolltiltak, jf. risikostyringsforskriften § 6 annet ledd
- Oversikt over relevante endringer i lover og forskrifter som angår foretaket
- Eventuelle forslag til tiltak dersom kontrollhandlingene har avdekket behov for dette
- Eventuelle forslag til endringer i retningslinjene for compliancefunksjonen

Som nevnt er ikke uavhengigheten til hinder for at compliancefunksjonen kan ha en rådgivende funksjon overfor førstelinjen. Den forebyggende rollen innebærer at compliancefunksjonen skal gi råd og veiledning om foretakets forpliktelser etter verdipapirhandelloven til ledelsen og ansatte. Funksjonen skal være tilgjengelig for å svare på spørsmål som kan oppstå. For å sikre at ledelse og medarbeidere er kjent med rutiner, regelverk og andre rammebetingelser, skal complianceansvarlig sørge for at det arrangeres kurs og veiledning på området. En slik sesjon bør arrangeres minimum årlig (Finanstilsynet, Rundskriv 5/2015, 2015 s. 8).

En god compliancekultur er viktig for å lykkes på dette området. Her snakker man om «tone-fra-toppen», det vil si viktigheten av at ledelsen fremstår som rollemodeller. Ledelsen bør være synlige og aktive bidragsytere. Ved å ha compliance som tema i ledermøter og øvrig oppfølging, kan ledelsen sette en standard for virksomhetens arbeid med compliance.

Tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

Verdipapirforetak skal forebygge og avdekke forhold med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorfinansiering. Hvitvasking er all tilknytning til utbytte fra straffbare handlinger. Terrorfinansiering er finansiering av terrorhandlinger, terrororganisasjoner eller individuelle terrorister. Tiltakene i hvitvaskingsregelverket skal beskytte det finansielle og økonomiske systemet og samfunnet som helhet.

Verdipapirforetak skal i samsvar med Lov om tiltak mot Hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven) § 7, gjøre en virksomhetsinnrettet risikovurdering for å identifisere og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til sin virksomhet. Formålet er å identifisere de tilfellene hvor foretaket er potensielt mer utsatt for hvitvasking og terrorfinansiering, og de tilfellene hvor foretaket er mindre disponert. Denne vurderingen skal sikre at hovedtyngden av ressurser brukes der risikoen er størst. Risikovurderingen som gjøres danner grunnlag for rutinene som foretaket må etablere og videreutvikle for å kunne gjennomføre risikobaserte tiltak som er nødvendige for å forebygge hvitvasking og terrorfinansiering.

Rent overordnet kan risikovurderingen deles inn i tre elementer:

1. identifisering av risiko
2. vurdering og klassifisering av risiko
3. tiltak for å redusere risiko

Under risikovurderingen skal man blant annet ta i betraktning:

- Egen virksomhet, herunder særlig virksomhetens art og omfang
- Virksomhetens produkter, tjenester og kundeforhold
- Type kunder og kundegrupper
- Geografiske forhold

En virksomhetsinnrettet risikovurdering er videre et viktig utgangspunkt for blant annet:

- risikoklassifisering av kunder
- Gjennomføring av risikobaserte kundetiltak
- Gjennomføring av risikobasert løpende oppfølging
- Identifisering av indikasjoner som utløser undersøkelsesplikt

Verdipapirforetak plikter å ha oppdaterte rutiner for å sikre at virksomheten håndterer identifisert risiko og oppfyller plikter etter hvitvaskingsloven, jf. hvitvaskingsloven § 8. Rutinene skal beskrive hvordan man operasjonelt etterlever regelverket. Det må være en tydelig sammenheng mellom risikovurderingen og rutinene. Rutinene skal beskrive arbeidsprosesser for hvordan foretaket skal gjennomføre tiltakene som er nødvendige for å oppfylle hvitvaskingsregelverket og motvirke de identifiserte risikoene. Dette innebærer at det blant annet må foreligge rutiner for hvordan vurdere og håndtere:

- Risikovurdering, herunder av nye produkter, tjenester og ny teknologi
- Forenklede, alminnelige og forsterkede kundetiltak
- PEP
- Risikoklassefisering av kunder
- Løpende oppfølging, herunder av transaksjoner
- Avvikling og avvisning av kundeforhold og transaksjoner

(Finanstilsynet, Rundskriv 4/2022).

For å gjennomføre de korrekte kundetiltakene på den enkelte kunde må alle kunder risikoklassifiseres. Risikoen skal vurderes ut fra kundeforholdets formål og tilsiktede art, kundens samlede produkter og tjenester, størrelse og regelmessighet på transaksjoner og kundeforholdets varighet. Etter fullført vurdering får kunden en risikoscore (lav, medium, høy) og ilegges kundetiltak (forenklede, alminnelige eller forsterkede) ut ifra risikoscore.

Løpende oppfølging deles opp i:

- Periodisk løpende oppfølging
- Hendelsesbasert løpende oppfølging

Periodisk løpende oppfølging gjennomføres i faste intervaller for å påse at alle kunder blir gjenstand for løpende oppfølging. Hvor hyppig det er behov for å gjennomføre dette vil bero på kundens risikoklassefisering. Hendelsesbasert løpende oppfølging utløses av en endring som sår tvil om de tidligere innhentede opplysningene er korrekte eller tilstrekkelige. Felles for disse er at den skal omfatte og overvåke at transaksjoner som utføres i kundeforholdet, er i samsvar med innhentede opplysninger om kunden, kundens virksomhet og risikoprofil, midlenes opprinnelse og kundeforholdets formål og tilsiktede art.

Styret er verdipapirforetakets øverste ansvarlige for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Det skal i tillegg utpekes en person i ledelsen som skal ha et særskilt ansvar for å følge opp rutinene, jf. hvitvaskingsloven § 8 (5). Denne rollen kalles for «hvitvaskingsansvarlig». Vedkommende skal sørge for at rutinene gjennomføres og etterleves i virksomheten. Hvitvaskingsansvarlig har i tillegg ansvaret for at opplysninger om mistenkelige forhold, blir rapportert til Økokrim. Hvitvaskingsansvarlig må være en leder med tilstrekkelig kunnskap om hvitvaskingsregelverket, samt virksomhetens eksponering mot risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Vedkommende må også ha tilstrekkelig erfaring, kompetanse og gjennomføringskraft til å fatte avgjørelser tilknyttet virksomhetens tiltak mot risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Den hvitvaskingsansvarlige skal ha rapporteringslinje direkte til styret og den øverste ledelsen. (Finanstilsynet, Rundskriv 4/2022 – Veileder til hvitvaskingsloven).

Metode

Her vil jeg nærmere beskrive formålet med oppgaven, forskningsprosessen og metoden jeg har valgt.

Formål

Målet med denne oppgaven er, som beskrevet i sammendraget, å finne ut på hvilke måter verdipapirforetak feiler på etterlevelse av tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Ved analyse av data vil jeg få svar på hvilke konkrete feil som gjøres, er det feiler som går igjen på tvers av foretakene, osv. Hvorfor disse feilene gjøres, kan bli vanskeligere å definere, men forhåpentligvis vil dataanalysen kunne gi meg en pekepinn.

Basert på egen erfaring og kommunikasjon med andre i finansbransjen, har jeg flere antakelser på hvorfor verdipapirforetak ikke har tilstrekkelig etterlevelse på området:

- Ikke bra nok «tone-fra-toppen». Ledelsen har ikke tilstrekkelig fokus på området – som igjen forplanter seg videre i virksomheten
- Dårlig instruksamling og manglende eller mangelfulle rutiner. Sammen med konsesjonssøknaden skal det blant annet også sendes med en instruksamling A-Å for selskapet som søker om konsesjon. Det er som

regel en hyllevare som leveres av advokatfirmaet som bistår i søknadsprosessen. Denne må bearbeides og tilpasses selskapet og tjenestene som skal ytes. Mange av instruksene må også tas ned til rutinenivå

- For å holde kostnader lave i selskapet med tanke på kapitalkravet som foreligger, kan ofte antall årsverk være lavt, i alle fall i en oppstartsperiode
- Omfattende og krevende regelverk, som er i stadig endring. Mulig ulik tolkning av regelverk mellom foretak og Finanstilsynet

Kvalitativ metode vs. kvantitativ metode

Et skille som raskt dukker opp i metodelæren, er det mellom kvalitative og kvantitative metoder. En kvalitativ metode er en metode for datainnsamling som innhenter kvalitative data til analysen for å besvare en problemstilling. Kvalitative data er informasjon som normalt ikke lar seg kvantifisere i absolutte tallstørrelser. Velger man å benytte en kvantitativ metode får man data som kan kvantifiseres som et målbart fenomen (Johannesen et. al, 2017). Svært forenklet kan man si at kvantitativ forskning kartlegger at noe skjer, mens kvalitativ avdekker hvorfor det skjer.

Jeg skal forklare forskjellen nærmere ved bruk av et eksempel. Tenk deg at du skal undersøke nordmenns favorittklubb innen fotball. En måte å gå fram på er å sende et spørreskjema til et utvalg av befolkningen der de blir bedt om å krysse av for deres favorittklubb. Når de utfylte skjemaene kommer i retur, kan man telle opp hvor mange som holder med de ulike klubbene. Om man i tillegg hadde spurt om kjønn og alder, kan man finne favorittklubb i forskjellige grupper, for eksempel at det er flere eldre menn som holder med Leeds United.

Spørreundersøkelser er et typisk eksempel på en kvantitativ tilnærming. Man er opptatt av å telle opp fenomener og kartlegge utbredelse. Alternativt kunne vi la et begrenset utvalg, for eksempel 15 personer, skrive et notat der de forklarer hva som er deres favorittklubb og årsaken til det. Vi ville da fått mer detaljert og mangfoldig informasjon. Slik tekst vil vanligvis ikke undersøkes ved å telle opp hendelser, men i stedet se om det er spesielle mønstre som går igjen i valg av favorittklubb, for eksempel en spiller eller en spesiell kamp. Dette betegnes som

kvalitativ metode, og sier noe om spesielle kjennetegn/egenskaper ved problemstillingen som undersøkes.

Forskningsprosessen

Ifølge Johannesen et.al (2017) er forskning en prosess som vanligvis går over fire faser:

1. forberedelse
2. datainnsamling
3. dataanalyse
4. rapportering

All forskning og prosjekter starter med en eller annen virkelighet som man ønsker mer kunnskap om. Utgangspunktet er at man ønsker svar på en problemstilling.

En sentral del av arbeidet med problemstillinger er å sette seg inn i relevant litteratur. Den forberedende fasen består også av å ta stilling til undersøkelsens formål. Hva skal undersøkelsen bidra med og hvorfor ønsker man å gjennomføre den. En undersøkelse kan ha ett bestemt mål, men også flere.

For å få gjennomført en forskning må det samles inn dokumentasjon, også kjent som data, som gjenspeiler det som skal undersøkes. Det finnes mange former for data. Avhengig av problemstillingen må det samles inn de data som er mest mulig relevante og pålitelige. Valgt metode er avgjørende for hvilken data som innhentes og hvordan den skal innhentes.

Data som er samlet inn skal så analyseres og tolkes. Analyse av kvalitative data består i å bearbeide tekst, mens analyse kvantitative data skjer ved hjelp av statistiske teknikker. En vesentlig del av forskningen handler om å tolke data.

Resultater av forskning presenteres vanligvis i form av skriftlig rapportering, og det finnes fremgangsmåter for hvordan slike skriftlige tekster fremstilles.

Reliabilitet og validitet

Reliabilitet knytter seg til undersøkelsen data. Hvilke data som brukes, hvordan de samles inn og bearbeides og påliteligheten til dataen. En vanlig definisjon på validitet er spørsmålet «måler vi det vi tror vi måler?». Validitet dreier seg om i hvilken grad fremgangsmåter og funn reflekterer formålet og representerer virkeligheten (Johannesen et.al, 2017).

Dokumentanalyse

Metodevalg er et resultat av hva som er best egnet til å besvare problemstillingen, hvor mye ressurser man har til rådighet, samt hva det er mulig å gjennomføre innenfor de fastsatte tidsrammene. Med bakgrunn i min problemstilling og tilgjengelige data, så har jeg valgt en kvalitativ tilnærming i form av dokumentanalyse. Dokumentene i dokumentanalysen kan analyseres både kvalitativt, ved at man tolker meningsinnholdet i det som er skrevet, og kvantitativt, ved at man teller forekomsten av et fenomen i dokumentene.

En dokumentanalyse er en analyse av dokumenter, hvor jeg prøver å besvare problemstillingen gjennom å samle inn og analysere andres ord, setninger og fortellinger om et tema. Dokumentene som analyseres er ikke generert av meg, men er tilgjengelig materiale fra andre på området. Dokumentene deles gjerne inn etter type og gruppe. Når man snakker om type, refereres det til:

- Primærkilde
- Sekundærkilde
- Tertiærkilde

Hovedgruppene er:

- Prosessdata
- Transaksjonsdata
- Forskningsdata

(Johannesen et.al, 2017).

Min data vil bestå av tilsynsrapporter fra Finanstilsynet. Tilsynene som rapportene beskriver, er gjort med bakgrunn i en undersøkelse utført av Finanstilsynet for å kartlegge verdipapirforetakenes etterlevelse av tiltak mot hvitvasking og

terrorfinansiering. Med andre ord vil jeg benytte prosessdata fra en sekundærkilde.

Jeg skulle gjerne supplert min data med informasjon fra en primærkilde. Da måtte jeg ha fått informasjon direkte fra et av verdipapirforetakene som fikk stedlig tilsyn. Det er ikke enkelt i seg selv, samt om jeg hadde fått informasjon kunne man stilt spørsmålsteget med relabiliteten på informasjonen. Jeg konkluderer med at data jeg har tilgjengelig er tilstrekkelig, validiteten og reliabiliteten er god, og hensikten til dataene er å dokumentere sannheten.

Datainnsamling

Finanstilsynet gjennomførte i 2022 en undersøkelse av verdipapirforetaks tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Undersøkelsen omfattet alle 81 norske verdipapirforetak som ikke er bank. Finanstilsynets gjennomgang av foretakenes redegjørelser og dokumentasjon viste at de fleste foretakene kunne vise til en risikobasert tilnærming til temaet, men at dokumentasjonen var svært varierende. Gjennomgangen avdekket flere tilfeller av manglende eller mangelfull risikovurdering av egen virksomhet. Det ble også avdekket svakheter og mangler knyttet til intern opplæring hos halvparten av foretakene. Basert på undersøkelsen har Finanstilsynet gjennomført tematisyn hos en rekke foretak. I tematisynene ble det blant annet avdekket flere tilfeller av manglende eller mangelfulle kundetiltak. Det foreligger 16 tilsynsrapporter etter gjennomførte tematisyn, hvor 5 av tilsynsrapportene inkluderer vedtak om overtredelsesgebyr. For foretakene med overtredelsesgebyr vil jeg benytte rapportene til å gjøre en kvalitativ analyse, mens for foretakene uten overtredelsesgebyr vil jeg gjennomføre en kvantitativ analyse. Resultatene fra analysene vil så gjennomgås, for å finne mulig bakgrunn for at det gjøres feil. Presenteres så i delkapittelet «Oppsummering og konklusjon av analyse».

Likelydende brev til verdipapirforetak omfattet av undersøkelsen

Finanstilsynet sendte brev til samtlige verdipapirforetak hvor de oppsummerer undersøkte områder hvor det er behov for presisering av kravene og sine forventninger til etterlevelse som fremgår av Rundskriv 4/2022:

1. Virksomhetsinnrettet risikovurdering og rutiner. Det følger av hvitvaskingsloven §§ 6 og 7 at rapporteringspliktige, herunder verdipapirforetak, skal ha en risikobasert tilnærming, og skal identifisere og vurdere risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering knyttet til sin virksomhet. Risikovurderingene skal dokumenteres, holdes oppdatert og stilles til rådighet for tilsynsmyndigheten. Foretakene plikter å ha oppdaterte rutiner for å sikre at virksomheten håndterer identifisert og oppfyller sine plikter etter hvitvaskingsloven. Risikovurdering og rutiner skal tilpasses virksomhetens art og omfang.
2. Kundetiltak. Det kommer frem av hvitvaskingsloven § 9 at rapporteringspliktige skal gjennomføre kundetiltak etter §§ 10 til 20 og løpende oppfølging etter § 24 på grunnlag av en vurdering av risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Foretakene må kunne dokumentere at alle kunder er risikoklassifisert. Risikoklassifisering av kundene skal baseres på foretakets virksomhetsinnrettede risikovurdering, og dette må dokumenteres. Krav til kundetiltak utført av tredjepart følger av hvitvaskingsloven § 22. Rapporteringspliktige kan etter skriftlig avtale legge til grunn enkelte kundetiltak utført av andre, men foretaket plikter fortsatt å registrere og lagre opplysninger og dokumenter.
3. Organisering. Foretakets øverste ansvarlige for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket er øverste ledelse. Fra ledelsen skal det også utpekes en med særskilt ansvar for å følge opp rutinene, hvitvaskingsansvarlig, jf. hvitvaskingsloven § 8 (5). Rapporteringspliktige skal gjennom internkontroll i virksomheten sørge for at hvitvaskingsregelverket overholdes.
4. Opplæring. Det følger av hvitvaskingsloven § 36 at rapporteringspliktige skal sikre at ansatte og andre som utfører oppdrag for foretaket, gis opplæring slik at de er kjent med virksomhetens forpliktelser etter hvitvaskingsregelverket. Opplæringen skal gis jevnlig slik at kunnskapen vedlikeholdes og oppdateres.

De fire områdene som Finanstilsynet har påpekt som mangelfull, danner bakteppet for analysene jeg skal gjøre.

Dataanalyse

Bestemmelsene om både risikovurdering og rutiner er grunnleggende for å etterleve hensynet bak hvitvaskingsregelverket om å forebygge og avdekke hvitvasking og terrorfinansiering. Overtredelse eller manglende etterlevelse av, disse bestemmelsene, anses som svært alvorlig. Det legges også til grunn at foretakenes etablerer rutiner for egen virksomhet, samt gjennomfører opplæring og kontroll av ansatte som er involvert i arbeidet med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Oppdages brudd på regelverket kan foretak bli sanksjonert. Bruken av overtredelsesgebyr vil også ha en viktig preventiv virkning ved at manglende innrettelse etter regelverket gis økonomiske konsekvenser, som innebærer at foretak ikke oppnår økonomiske fordeler på lovovertridelsene.

Hvitvaskingsloven § 50 lister opp en rekke momenter som skal hensyntas ved vurderingen om det skal ilegges overtredelsesgebyr og ved en eventuell utmåling. Listen er ikke uttømmende, og hvert moment vil ikke nødvendigvis vektlegges. Finanstilsynet gjør dermed en konkret vurdering i hvert tilfelle.

Tilsynsrapporter med vedtak om overtredelsesgebyr

Her vil jeg ta for meg alle 5 tilsynsrapportene med tanke på områdene nevnt over. Jeg vil ha en kvalitativ tilnærming til rapportene, gå i dybden og se på tilbakemeldingene fra Finanstilsynet. Kanskje finner jeg noen svar, eventuelt trender, på hva som gjøres galt og hvorfor disse manglene inntreffer.

Beaufort AS – ilagt overtredelsesgebyr på 50 000 NOK

Foretaket har ikke hatt en virksomhetsinnrettet risikovurdering knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering. På forespørsel leverte foretaket kun en beskrivelse av virksomhetens omfang. Rutinene er datert 2017 og dermed ikke oppdatert med regelverksendringer etter ny hvitvaskingslov som trådte i kraft i 2019. Rutinene omfatter heller ikke det som, Finanstilsynet gjennom sin veileder, påpeker som minimum for å oppfylle regelverket. Som en forklaring på dette argumenterte foretaket med at det kun har en ansatt, har begrenset

virksomhetsområde med få kunder og en enkel operativ modell for driften. Videre viste det blant annet til at kundene er privatpersoner etablert gjennom daglig leders nettverk. På forespørsel fra Finanstilsynet om tiltak knyttet til tre av foretakets totalt 10 kundeforhold, kunne foretaket ikke levere dokumentasjon da de ikke hadde den. Kundetiltakene var opplyst gjennomført av to andre verdipapirforetak som kontoførere for foretakets kunder. Foretaket leverte heller ingen dokumentasjon på gjennomført opplæring. Selv om foretaket har kun en ansatt, plikter man uansett å dokumentere etterlevelse av opplæringsforpliktelsene. I tillegg skal virksomhetens styre gis opplæring som reflekterer deres rolle og ansvar for virksomhetens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Basert på alle bruddene nevnt over konkluderte Finanstilsynet med at foretaket ikke har etterlevd hvitvaskingsloven § 35, kravet til internkontroll. Det at selskapet ikke har en risikovurdering har videre gitt manglende grunnlag for utarbeidelse av rutiner for å håndtere risikoen. Overtredelsen har pågått over tid og på områder som er grunnleggende for foretakets samlede etterlevelse.

BTIG Norway AS – ilagt overtredelsesgebyr på 150 000 NOK

Foretaket utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering først etter at Finanstilsynet varslet om tematisyn. Dokumentet var svært kortfattet og omtalte kun noen hovedpunkter. Finanstilsynet gjennomgikk tiltak knyttet til tre av totalt syv kundeforhold. Gjennomgangen inkluderte dokumentasjon på kundetiltak gjennomført i forbindelse med opprettelse av kundeforholdet og løpende/periodiske kontroller. Dokumentasjonen viste ikke begrunnelse for risikoklassifiseringen av kundene. Dette foretaket ba også om at det må vektlegges en svært begrenset virksomhet. Foretaket har relativt kort historikk med få kunder og liten variasjon i virksomheten, som gir lite grunnlag for en omfattende risikovurdering. Foretaket hevder at det gjennomføres risikovurdering av alle kunder, men innser at dokumentasjon trenger forbedring. Foretaket har ifølge dem selv fem svært erfarne ansatte, videre har complianceansvarlig ansvaret for å holde de ansatte orientert om gjeldende interne rutiner og relevante lover og forskrifter. Foretaket kunne derimot ikke dokumentere at noen opplæring var gjennomført, så da er det å anse som at det ikke er gjennomført. Det forelå generelt lite dokumentasjon, også på foretakets internkontroll knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering. Med manglende dokumentasjon og bakgrunn i

alle manglene som forelå, konkluderte Finanstilsynet med at det ikke var gjennomført tilfredsstillende internkontroll.

Christiania Securities AS – ilagt overtredelsesgebyr på 50 000 NOK

Foretaket har ikke utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering. Foretaket har kun kort nevnt hvitvasking og terrorfinansiering i dokumentet «Samlet vurdering av risiko og internkontrollsituasjon», men den inneholder ingen beskrivelse eller systematisk vurdering av risikoen. Den lovpålagte risikovurderingen skal i utgangspunktet legges til grunn for utarbeidelse av detaljerte rutiner. Foretaket kunne ikke dokumentere noen rutiner på hvitvaskingsområdet, men viste til «Instruks om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering». Instruksen fremsto som svært kort og omfattet ikke det som veilederen påpeker at et foretak minimum må ha av rutiner for å oppfylle hvitvaskingsregelverket. Foretaket opererer med kundeprofilskjema som er mangelfull, det fremkommer ikke at det er foretatt undersøkelser av midlens opprinnelse. Foretaket kunne heller ikke dokumentere at det var gjennomført løpende kundekontroller. Opplæringsplikten er ikke etterlevd. Foretaket erkjenner at det plikter å etterleve opplæringsplikten selv om det har en ansatt, samt at styret skal gis opplæring som reflekterer deres rolle og ansvar for virksomhetens etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet konkluderte med at det ikke er gjennomført internkontroll på hvitvaskingsområdet.

HWh Energimegling AS – ilagt overtredelsesgebyr på 100 000 NOK

Foretaket oversendte ingen virksomhetsinnrettet risikovurdering. Det hadde kun et kortfattet punkt i instruksen «Kundekontroll etter hvitvaskingsloven». Foretaket handler kun produkter som er notert på det regulerte markedet Nasdaq Nordic Power og alle deres kunder må gjennom Nasdaq sin clearing. Foretakets rutine «Kundekontroll etter hvitvaskingsloven» var vedtatt/revidert mars 2021, men viste til gammel hvitvaskingslov. Rutinen var dermed ikke oppdatert med gjeldende regelverk. Utover dette dekket heller ikke rutinen det som er å anse som minimum. Motargumentet til foretaket er også her en begrenset virksomhet. På forespørsel kunne ikke foretaket legge frem dokumentasjon på risikoklassifisering av noen av de undersøkte kundene. I tillegg manglet det dokumentasjon på legitimasjonskontroll for fem av kundene. Det var heller ingen dokumentasjon på

midlenes opprinnelse eller om det var foretatt søk i sanksjonslister. Selv om foretaket anser risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering som lav, og at vilkårene for forenklete kundetiltak er oppfylt, plikter man å dokumentere disse vurderingene og gjennomføre kundetiltak. Når det kommer til opplæring la heller ikke dette foretaket frem noen dokumentasjon på opplæring av ansatte. Opplæring inngår heller ikke som et punkt i foretakets rutine. Motargumentet til foretaket er at Finanstilsynet må ta i betraktning at de er å anse som en liten virksomhet med oversiktlig organisasjon, hvor det er korte kommunikasjonslinjer mellom de ansatte. De peker også til at det i rutinen «Kontrollfunksjonen (compliance og internkontroll)» fremkommer eksplisitt, at opplæring bør gjennomføres regelmessig, slik at de ansatte er oppdatert på endringer i foretakets virksomhet og lovendringer. Videre er det en fastsatt plikt at complianceansvarlig skal sørge for at de ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av foretaket er kjent med de plikter som foreligger etter hvitvaskingsregelverket og interne rutiner. Som nevnt kunne ikke foretaket dokumentere dette. Foretaket kunne heller ikke dokumentere at det var gjennomført compliancekontroller, funn og tiltak relatert til hvitvasking og terrorfinansiering i 2021 og 2022, samt eventuelle internrevisjons- eller andre kontrollrapporter som omhandler tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Basert på dette og totalen av alle brudd, så ble det konkludert med at foretaket ikke har gjennomført en tilstrekkelig internkontroll.

Stavanger Asset Management AS – ilagt overtredelsesgebyr på 200 000 NOK

Foretaket hadde, på tilsynstidspunktet, en virksomhetsinnrettet risikovurdering som var mangelfull. Den oppsummerte og konkluderte risikobildet, men ga lite innblikk i de vurderinger som lå til grunn. Finanstilsynet pekte på at foretaket må foreta en systematisk gjennomgang og vurdering av virksomhetens art og omfang, produkter, tjenester og kundeforhold, type kunder og kundegrupper og geografiske forhold. En risikovurderingsprosess bør bestå av identifisering og vurdering av iboende risiko, rutiner og kontroller, samt gjenværende risiko. Foretakets hvitvaskingsinstruks var også utdatert, den viste til hvitvaskingsloven fra 2009. Instruksen manglet i tillegg rutine knyttet til håndtering og oppfølging av kundetiltak utført av tredjepart. Foretakets svar innledningsvis er at det vil foreta en oppdatering og nødvendig endring av rutinene slik at de er i overensstemmelse med regelverk og Finanstilsynets veileder. Krav til kundetiltak

utført av tredjepart følger av hvitvaskingsloven § 22. Rapporteringspliktige kan etter skriftlig avtale legge til grunn enkelte kundetiltak, utført av enkelte spesifiserte tredjeparter. Foretaket baserer seg til en viss grad på depotbankens kundetiltak, foretaket selv har ikke risikoklassifisert kundene. Adgang til å legge til grunn kundetiltak utført av en tredjepart medfører ikke unntak fra plikten til å registrere og lagre opplysninger og dokumenter. Den plikten har ikke foretaket overholdt, det ble ikke lagt fram noen dokumentasjon knyttet til risikoklassifisering eller gjennomførte kundetiltak. Foretaket har vist til innsendte compliancerapporter når det gjelder gjennomførte kontroller, funn og tiltak relatert til hvitvasking og terrorfinansiering. Rapportene konstaterer at foretaket etterlever på området, men innholdet ga ingen informasjon om hverken gjennomførte kontroller, funn eller tiltak. Helhetsvurderingen gjør at Finanstilsynet konkluderer med at det ikke er gjennomført tilstrekkelig internkontroll på hvitvaskingsområdet.

Ikke overraskende har alle disse fem foretakene, manglende etterlevelse på så godt som alle områdene. Unntaket er Stavanger Asset Management AS som ikke fikk negativ tilbakemelding fra Finanstilsynet knyttet til område 4 (opplæring).

Hvilke trender ser vi:

- Som tilsvarende på manglende/mangelfull virksomhetsinnsatt risikovurdering viser tre av fem foretak til at det er en begrenset virksomhet.
- To av fem foretak bruker argumentet «få ansatte» som tilsvarende på manglende risikovurdering og etterlevelse av opplæringsplikten.
- Ingen av foretakene kunne dokumentere gjennomført opplæring.
- Tre av fem foretak har en hvitvaskingsrutine som viser til utdatert lovverk.
- Alle foretakene hevder å ha risikoklassifisert kundene og gjennomført kundetiltak, enten selv eller av en tredjepart. Ingen av foretakene kunne dokumentere dette på en tilstrekkelig måte.
- I alle vurderingene må selvfølgelig Finanstilsynet, basert på summen av brudd, konkludere med at foretakene ikke har gjennomført en tilstrekkelig internkontroll på hvitvaskingsområdet.

Tilsynsrapporter uten vedtak om overtredelsesgebyr

Her foreligger det som sagt 11 tilsynsrapporter. Jeg finner det derfor hensiktsmessig å først benytte en kvantitativ tilnærming, hvor resultatet presenteres i en tabell. Tabellen viser alle 11 foretakene og hvordan de har, etter min vurdering, «scoret» på de fire områdene nevnt under datainnsamling. Jeg finner det mer korrekt enn å svare ja/nei på om det er etterlevd på området, da tilsynsrapportene kan vise forskjellig grad av feil som gjøres. Jeg bruker fargekoder for å definere «score»:

- Grønn: Alt er ok. Finanstilsynet kan ha hatt foreløpige vurderinger som tilsier manglende etterlevelse, men konkluderer med at alt er på plass etter svar fra foretak og gjennomgang av tilsendt dokumentasjon.
- Gul: Foretaket etterlever på området, men det er ikke dokumentert tilstrekkelig.
- Oransje: Foretaket har klare feil og/eller mangler på området, som blir korrigert underveis i tilsynsprosessen.
- Rød: Finanstilsynet konkluderer manglende etterlevelse fra foretaket på gitt område.

Etter tabellen vil jeg punktvis pr. selskap forklare bakgrunnen for «score» som er satt.

Foretak	Område 1	Område 2	Område 3	Område 4	Snitt
Clarksons Project Finance AS	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
Clarksons Securities AS	Gul	Oransje	Oransje	Grønn	Oransje
Cleaves Securities AS	Oransje	Grønn	Grønn	Gul	Grønn
Fazenda Securities AS	Oransje	Gul	Grønn	Gul	Gul
Hausta Kapitalforvaltning AS	Oransje	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
ICAP Energy AS	Oransje	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
Invento Kapitalforvaltning AS	Oransje	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
Multi Markets AS	Grønn	Grønn	Grønn	Gul	Grønn
NEF Kapitalforvaltning AS	Oransje	Grønn	Grønn	Gul	Grønn
Norne Securities AS	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn	Grønn
Norse Securities AS	Oransje	Grønn	Oransje	Gul	Oransje

Tabell 1 («Score» pr. område pr. selskap (etter egen vurdering)).

Clarkson Project Finance AS

- Finanstilsynet tok foretakets dokumentasjon til etterretning og hadde ingen spesifikke kommentarer til dette.

Clarksons Securities AS

- Område 1: De hadde egentlig en tilstrekkelig virksomhetsinnrettet risikovurdering og tilhørende rutiner, men dette ble ved en feil ikke oversendt til Finanstilsynet sammen med øvrig dokumentasjon etterlyst. Foretaket tolket da den foreløpige vurderingen fra Finanstilsynet som at, deres risikovurdering var mangelfull, og det ble utarbeidet nytt dokument. Så oppdaget foretaket at det var gjort feil ved oversendelse i utgangspunktet.
- Område 2: Feil risikoklassifisering av flere kunder som ble kontrollert. Foretaket tar nå i bruk KYC/AML system.
- Område 3: Hvitvaskingsansvarlig og etterlevelsesansvarlig var samme person, noe som ble rettet opp i under tilsynsprosessen.

Cleaves Securities AS:

- Område 1: Foretaket hadde på tilsynstidspunktet ikke utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering – dette ble imidlertid laget underveis i tilsynsprosessen.
- Område 4: Foretaket må få på plass en konkret plan for gjennomføring, oversikt og dokumentasjon på gjennomførte aktiviteter.

Fazenda Securities AS:

- Område 1: Foretaket har ikke hatt en virksomhetsinnrettet risikovurdering, den ble først utarbeidet etter etterlysning fra Finanstilsynet.
- Område 2: Foretaket har gjennomført kundetiltak i forbindelse med opprettelse av kundeforhold og løpende/periodiske kontroller, men det foreligger mangler. Midlenes opprinnelse er ikke undersøkt, samt at det ikke er gjort søk i sanksjonslister. Foretaket har fram til tematisynet benyttet seg av proff.no og bisweb.no for å sjekke eierforhold og andre opplysninger, men vil nå ta i bruk nytt system som gir betydelig grundigere vurdering av kundene og hvor det sjekkes mot sanksjonslister.
- Område 4: Foretaket må få på plass en konkret plan for gjennomføring, oversikt og dokumentasjon på gjennomførte aktiviteter.

Hausta Kapitalforvaltning AS

- Område 1: Foretaket hadde en mangelfull virksomhetsinnrettet risikovurdering. Den oppsummerte risikobildet, men ga lite innblikk i vurderinger som lå til grunn. Etter mottak av foreløpig tilsynsrapport utarbeidet foretaket en ny vurdering med en systematisk gjennomgang og vurdering av virksomhetens art og omfang, produkter, tjenester, kundeforhold, type kunder og kundegrupper, samt geografiske forhold.

ICAP Energy AS

- Område 1: Foretaket hadde en mangelfull virksomhetsinnrettet risikovurdering. Finanstilsynet konkluderte med at de imøteser denne når den er ferdig utarbeidet.

Invento Kapitalforvaltning AS

- Område 1: Foretaket hadde på tilsynstidspunktet ikke utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering – dette ble imidlertid laget underveis i tilsynsprosessen.

Multi Markets AS

- Område 4: Foretaket må få på plass en konkret plan for gjennomføring, oversikt og dokumentasjon på gjennomførte aktiviteter.

NEF Kapitalforvaltning AS

- Område 1: Foretaket hadde på tilsynstidspunktet ikke utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering, Den vil bli utarbeidet og Finanstilsynet imøteser den etter ferdigstillelse.
- Område 4: Foretaket må få på plass en konkret plan for gjennomføring, oversikt og dokumentasjon på gjennomførte aktiviteter.

Norne Securities AS

- Finanstilsynet tok foretakets dokumentasjon til etterretning og hadde ingen spesifikke kommentarer til dette.

Norse Securities AS

- Område 1: Foretaket hadde på tilsynstidspunktet ikke utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering, Den vil bli utarbeidet og Finanstilsynet imøteser den etter ferdigstillelse.
- Område 3: Hvitvaskingsansvarlig og etterlevelsesansvarlig var samme person, noe som ble rettet opp i under tilsynsprosessen
- Område 4: Foretaket må få på plass en konkret plan for gjennomføring, oversikt og dokumentasjon på gjennomførte aktiviteter.

Presentasjon av funn i form av litt statistikk:

- To foretak fikk ingen bemerkninger
- Fire foretak fikk en bemerkning
- To foretak fikk to bemerkninger
- Tre foretak fikk tre bemerkninger

- Åtte foretak med manglende etterlevelse knyttet til virksomhetsinnrettet risikovurdering og rutiner
- To foretak med manglende etterlevelse knyttet til kundetiltak
- To foretak med manglende etterlevelse knyttet til organisering og internkontroll
- Fem foretak med manglende etterlevelse av opplæringsplikten

- Begge foretakene som hadde manglende etterlevelse knyttet til organisering og internkontroll skyldtes samme årsak; samme person var utnevnt som hvitvaskingsansvarlig og etterlevelsesansvarlig (det ble korrigert underveis i tilsynsprosessen i begge tilfellene)
- Alle fem foretakene som fikk bemerkning knyttet til etterlevelse av opplæringsplikten, hadde gjennomført tilstrekkelig opplæring. Det var derimot ikke dokumentert og presentert på en hensiktsmessig måte. Derav den likelydende tilbakemeldingen om å få på plass en konkret plan for gjennomføring, oversikt og dokumentasjon på gjennomførte aktiviteter.
- Flere foretak nevnte i tilsvaret at de fra nå av tar i bruk nytt system for KYC/AML av kunder, herunder søk i sanksjons- og PEP-lister.

Oppsummering og konklusjon av analyse

Da har jeg gjennomført en kvalitativ analyse av tilsynsrapporter hos foretak ilagt overtredelsesgebyr, samt en kvantitativ analyse av tilsynsrapporter hos foretak som ikke ble ilagt overtredelsesgebyr.

Ifølge tilsynsrapportene varierte foretakenes virksomhetsinnrettede risikovurderinger veldig i omfang og innhold. Enkelte foretak hadde ikke utarbeidet dette i det hele tatt. Uansett virksomhetens art og omfang, så må risiki vurderes og beskrives. Forsvarlig risikovurdering av virksomheten er en grunnleggende forutsetning for arbeidet med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Risikovurderingen er også en forutsetning for hensiktsmessige rutiner, jf. hvitvaskingsloven § 8 (1).

Rapportene fra Finanstilsynet avdekket ulike mangler i dokumentasjon knyttet til kundetiltak, herunder risikoklassifisering av kunder, undersøkelse av midlenes opprinnelse og søk i sanksjonslister. Det er også oppdaget manglende gjennomføring, eller manglende dokumentasjon, på løpende oppfølging.

Dersom en risikovurdering av virksomhetens art og omfang tilsier det, skal rapporteringspliktige utnevne etterlevelsesansvarlig, gjennomføre sikkerhetsvurderinger av ansatte og opprette en uavhengig kontroll med at virksomhetens interne rutiner overholdes. Etterlevelsesansvarlig og hvitvaskingsansvarlig kan aldri være samme person. Ut ifra rapportene var det to foretak som hadde samme person til disse to rollene, noe som ble korrigert underveis. Etterlevelsesansvarlig skal være en uavhengig kontrollfunksjon i andrelinjen, mens hvitvaskingsansvarlig skal være en operativ funksjon i ledelsen eller i førstelinjen.

Mange foretak leverte ingen eller lite dokumentasjon på Finanstilsynets forespørsel om opplæringsplikten knyttet til hvitvasking og terrorfinansiering.

Så, kan man ut ifra analysen og mine funn avdekke årsaker til hvorfor verdipapirforetak gjør disse feilene og ikke etterlever hvitvaskingsregelverket? Mitt svar er ja, men det vil være mine antagelser, og andre er i sin fulle rett til å argumentere at jeg tar feil.

Tone fra toppen

I verdipapirforetak er det styret som har det overordnede ansvar for forvaltningen og skal føre tilsyn med foretakets virksomhet. Styret skal sørge for at foretaket organiseres og ledes på en effektiv og fornuftig måte, jf. vphl. § 9-11.

En sterk etterlevelseskultur starter med korrekt tone og handling fra toppen, og forplanter seg videre i de tre forsvarslinjene. Styret skal påse at ledelsen har etablert en hensiktsmessig og tilstrekkelig internkontroll. Ledelsen er videre ansvarlig for utforming, implementering og utvikling av interkontroll innenfor rammene fastsatt av styret. Med korrekt innstilling i ledergruppa vil det skape god integritet og gode verdier som øvrige ansatte vil absorbere. Man vil få et positivt kontrollmiljø i verdipapirforetaket. Har man derimot feil tone og handling fra toppen, så vil det få negative ringvirkninger nedover i organisasjonen.

Flere av verdipapirforetakene med tematilsyn brukte argumentet «begrenset virksomhet», som motargument til manglende eller mangelfull virksomhetsinnrettet risikovurdering. Det burde være klart for alle verdipapirforetak, at uansett virksomhetens art og omfang, så må foretakenes vurderinger av risiki knyttet til virksomheten vurderes og beskrives. Dette kan tyde på uaktsomhet og manglende fokus fra ledelsen. Slike brudd kunne vært unngått dersom foretakene hadde viet etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket tilstrekkelig oppmerksomhet. BTIG Norway AS viste i tillegg til, i sin tilsynsprosess, at foretaket har fem svært erfarne ansatte. Man skulle tro at disse fem da var klar over viktigheten av å overholde tiltak og viste en sterk etterlevelseskultur.

Det er sikkert slik at flere av disse verdipapirforetakene har ansatte som styremedlem, men det er krav om at minst ett medlem skal være eksternt. Det eksterne medlemmet skal ikke ha tilknytning til foretaket, eller andre selskaper i samme konsern, i form av å være ansatt eller eier. Det hadde vært gøy å høre hva de eksterne styremedlemmene i verdipapirforetakene med tematilsyn, tenkte om situasjonen. Særlig de hvor det ble ilagt overtredelsesgebyr.

Instrukssamlingen

Når et foretak søker om konsesjon som verdipapirforetak, inneholder søknadspakken som går til Finanstilsynet en rekke dokumenter, blant annet:

- Søknadsbrev
- Driftsplan
- Virksomhetsinnrettet risikovurdering
- Instrukssamling

Verdipapirhandelloven § 9-16 fastslår at styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide interne retningslinjer og instruks. Instrukssamlingen inneholder ett sett med instruks, rutiner, oversikter og standardskriv, og er utarbeidet nettopp for å sikre forsvarlig drift og kontroll av foretaket. Mye av innholdet i søknadspakken er utarbeidet av advokatfirma som bistår foretaket i søknadsprosessen, herunder instruksamlingen. Den skal inneholde instruks på alle relevante områder, men kan være veldig overordnet, generell og lite tilpasset foretaket det søkes konsesjon for. Det er altså nødvendig å ta noen av disse overordnede instruksene ned til mer detaljerte rutiner, samt se om instruksene svarer opp foretakets virksomhetsinnrettede risikovurdering. Kan ta et eksempel fra egen søknadsprosess i verdipapirforetaket jeg er ansatt: Der var det som beskrevet over utarbeidet en overordnet instruksamling. Underveis i søknadsprosessen tok vi flere av disse instruksene ned til arbeidsrutiner. Eksempelvis ble «Instruks for håndtering av risiko og etterlevelse av hvitvaskingsregelverk» tatt ned til to rutiner, «Overordnet AML/KYC-rutine», utarbeidet etter gjeldende veileder, og «Operativ AML/KYC-rutine». Dette var ikke krav fra Finanstilsynet og de så heller aldri disse rutinene. Så vidt meg bekjent går aldri Finanstilsynet ned på rutinenivå når de behandler en konsesjonssøknad.

Jeg tror det er flere verdipapirforetak som ikke tar jobben med å utforme, basert på instruksamlingen og den virksomhetsinnrettede risikovurdering, detaljerte arbeidsrutiner. Dette er en kilde til manglende etterlevelse knyttet til tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. Vi finner eksempel på akkurat dette fra den kvalitative analysen av verdipapirforetak ilagt overtredelsesgebyr, nemlig Christiania Securities AS. På forespørsel om risikovurdering og rutiner hadde de ikke utarbeidet risikovurderingen, og som svar på rutiner viste det til «Instruks om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering». Finanstilsynet konkluderte i

rapporten at instruksene fremsto som svært kort og omfattet ikke det som veilederen påpeker at et foretak minimum må ha av rutiner for å oppfylle hvitvaskingsregelverket. Instruksene manglet blant annet rutiner for forenklete, alminnelige og forsterkede kundetiltak, herunder eventuelle korrespondentforbindelser og håndtering av politisk eksponerte personer, og rutine for risikoklassifisering av kunder.

Få ansatte

Mange verdipapirforetak som starter konsesjonspliktig virksomhet, har få ansatte. I alle fall første driftsår og frem til verdiforslaget er bekreftet og foretaket får en positiv cash-flow. Det kan være flere årsaker til dette, blant annet tilgang på ressurser med nødvendig kompetanse, men det er nærliggende å anta at hovedårsaken er for å holde faste kostnader så lavt som mulig. Nå skal jeg ikke gå i detalj på kapitalkrav, men minstekrav til kapitaldekning (25% av faste kostnader) er det som kan bli gjeldende. Derav ønsket om å holde kostnadene nede med få antall årsverk på lønnslisten. At det ikke settes av nok ressurser og tid på etterlevelse kan også være en følge av utilfredsstillende tone og handling fra toppen.

Ikke tilstrekkelig med ressurser er en kilde til manglende etterlevelse på tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, som kan komme til utslag på flere områder, blant annet:

- Mangler knyttet til opprettelse av kundeforhold og løpende/periodiske kontroller
- Mangler knyttet til opplæringsplikten
- Manglende dokumentasjon på generell basis.

Dokumentasjonsprosessen kan være tidkrevende, kundedokumenter som skal lastes opp, lagres flere steder, osv. Med få ansatte er det lett at dette skyves litt til side for å ta unna oppgaver som har «større» prioritering, for så å bli glemt. En rød trå gjennom mange av tilsynsrapportene var foretakenes manglende eller mangelfulle dokumentasjon knyttet til kundeforhold, risikovurdering og løpende kundetiltak. Om verdipapirforetakene hadde gjennomført tiltak etter opplæringsplikten, var heller ikke dette dokumentert tilfredsstillende.

En annen utfordring med få ansatte, er å få «hatte-leken» til å gå opp. Blant annet skal ikke kontrollfunksjonen kontrollere arbeid som er utført av noen i kontrollfunksjonen selv. Av analysen finner vi to verdipapirforetak som ikke etterlever dette. Clarksons Securities AS og Norse Securities AS hadde utnevnt samme person som hvitvaskingsansvarlig og complianceansvarlig.

Omfattende lovverk og retningslinjer i stadig endring

Det pågår et kontinuerlig endringsarbeid i det regulatoriske rammeverket som verdipapirforetak er underlagt. Utviklingen går i retning mot flere og mer detaljerte krav, kombinert med økte sanksjonsmuligheter og tettere oppfølging fra Finanstilsynets side. I tillegg blir reguleringer i EU gjort gjeldende nasjonalt. Til sammen skaper dette et krevende regulatorisk landskap å tilpasse seg og operere i. For å sikre en kostnadseffektiv etterlevelse er det behov for riktig kompetanse og egnede prosesser og systemer.

Om vi isolerer det til å handle om nasjonalt rammeverk på hvitvaskingsområdet, så er Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven), hvitvaskingsforskriften, Finanstilsynets veileder til hvitvaskingsloven og Finanstilsynets risikovurdering sentrale. Dette er et omfattende lovverk og retningslinjer. Det er en krevende prosess for verdipapirforetak å tolke alt dette, innrette seg og være compliant på alle måter. Man kan derfor anta at det kan oppstå ulik tolkning av regelverket fra et verdipapirforetaks side, sammenlignet med Finanstilsynets oppfatning. Rent konkret kan det blant annet oppstå ulik tolkning om hva som er en tilstrekkelig risikovurdering, kundetiltak (etablering og løpende) og dokumentasjon. Flere av tilsynsrapportene i analysen viser tegn til dette, for eksempel Christiania Securities AS. Foretaket mener at gjeldende «Instruks om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering» inneholder det Finanstilsynet påpeker man må ha med. Instruksen er ikke veldig detaljert og omfattende, men dekker det som er relevant hensyntatt virksomhetens størrelse og omfang, og ikke minst sett i lys av kundegruppen. Foretaket er heller ikke enig i at det ikke er utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering, og viser til at det graderer kundene ut fra risiko for hvitvasking og terrorfinansiering i lav, medium og høy. Denne graderingen bestemmer nivå på oppfølging av kunden. Finanstilsynet påpeker at å klassifisere kunder ut fra risiko i lav, medium og høy er en nødvending forutsetning og et minimum, konkluderer så med at foretaket

ikke har utarbeidet en virksomhetsinnrettet risikovurdering eller sørget for tilstrekkelige rutiner.

Dette nasjonale rammeverket er også gjenstand for stadig endring.

Verdipapirforetakene må ha systemer som fanger opp når det kommer endringer som kan ha mulig påvirkning på deres virksomhet, risikovurdering, rutiner og retningslinjer. Eksempelvis har hvitvaskingsloven blitt revidert og kommet i oppdatert versjon flere ganger. Ut av analysene jeg har gjort ser vi at mange verdipapirforetak sliter med dette. Tre av fem foretak har en hvitvaskingsrutine som viser til utdatert hvitvaskingslov. Av disse tre finner vi HWh Energimegling AS. Deres rutine «Kundekontroll etter hvitvaskingsloven» var vedtatt/revidert 17. mars 2021, men viste til hvitvaskingsloven (lov 6. mars 2009 nr. 11).

Finanstilsynet har utarbeidet en veileder til hvitvaskingsloven. Veilederen gir uttrykk for Finanstilsynets tolkning og forvaltningspraksis knyttet til hvitvaskingsregelverket. I flere av tilsynsrapportene påpeker Finanstilsynet at risikovurderingen og rutinene ikke tilfredsstillende det som er å anse som minimum ut fra veilederen, så det kan antas at ikke alle verdipapirforetak benytter veilederen når rutiner skal utformes. Veilederen er også dynamisk, og det publiseres oppdaterte versjoner. I vår søknadsprosess ønsket vi som sagt å ta «Instruks for håndtering av risiko og etterlevelse av hvitvaskingsregelverk», ned til rutinenivå. Vi benyttet da Rundskriv 8/2019 som var gjeldende på tidspunktet. Underveis i prosessen med utarbeidelse av rutinene kom det en ny veileder, Rundskriv 4/2022. Vi måtte da gå gjennom alt på nytt, for å se om det var endringer som påvirket det som allerede var utarbeidet.

Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Finanstilsynet publiserte den 10. mai 2023, samtidig som jeg satt med innspurten på denne oppgaven, en oppdatert vurdering av hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisiko hos rapporteringspliktige foretak under Finanstilsynets tilsyn. Risikovurderingen gir uttrykk for Finanstilsynets vurdering av risikoen for at rapporteringspliktige foretak misbrukes til hvitvasking, samt tar for seg sektorer, produkter og tjenester der risikoen for at foretak under tilsyn misbrukes til terrorfinansiering, anses som betydelig eller høy.

Den nye risikovurderingen erstatter den fra 2019 og er betydelig mer omfattende og detaljert. Risikovurderingen danner grunnlag for Finanstilsynets prioriteringer og tilnærming i sin tilsynsvirksomhet. Det er forventet at foretakene under tilsyn følger opp informasjonen i risikovurderingen når foretakenes egne virksomhetsinnrettede risikovurderinger utarbeides og oppdateres. Den nye risikovurderingen baserer seg også på erfaringer Finanstilsynet har gjort seg i sin tilsynspraksis.

Datagrunnlaget til analysen i denne oppgaven kommer som sagt fra en undersøkelse gjennomført av Finanstilsynet i 2022. Det ble gjennomført 16 tematilsyn hos verdipapirforetak. Av disse var det totalt 11 foretak som ikke hadde utarbeidet, eller hadde en tilstrekkelig, virksomhetsinnrettet risikovurdering. Kanskje er dette en av erfaringene som gjør at Finanstilsynet kommer med ny risikovurdering ikke lenge etter at undersøkelse og tilhørende tematilsyn er gjennomført.

Avslutning

Våren 2022 ble det, som ledd i å utvide virksomheten vår, opprettet et datterselskap hvor det ble søkt om konsesjon som verdipapirforetak med investeringstjenesten mottak og formidling av ordre knyttet til ett eller flere finansielle instrumenter. Jeg takket ja til å ta på meg rollen som Complianceansvarlig i det nye verdipapirforetaket. Denne rollen innebærer mye ansvar og krever særskilt kompetanse. Jeg hadde fra før en bachelor i regnskap og jobbet som Business Controller. Med overgang til ny rolle ønsket vi å styrke min kompetanse innenfor GRC. Dette er bakgrunnen for at jeg har tatt BI sitt kurs på masternivå, Governance: risikostyring, compliance og internrevisjon.

Da jeg begynte å skrive oppgaven var vi godt i gang med etableringen av vårt nye verdipapirforetak. Verdipapirhandelloven, hvitvaskingsloven og andre regulatoriske krav har til hensikt å bidra til forsvarlig organisering og drift, vi så fort at dette var en krevende prosess. Vi brukte tidligere tilsynsrapporter aktivt underveis, slik at vi fikk et bilde av hvilke områder Finanstilsynet hadde fokus på. Jeg valgte derfor temaet organisering, kontroll og etterlevelse i verdipapirforetak til min oppgave.

Når det kommer til etterlevelse, eller mangelen på etterlevelse, brukte jeg også tidligere tilsynsrapporter som input til hva jeg kunne skrive om. Tanken var i utgangspunktet å skrive generelt om manglende etterlevelse fra verdipapirforetak på flere områder, for eksempel innen hvitvasking og terrorfinansiering, GDPR, utkontraktering, håndtering av interessekonflikter, m.m. Det viste seg at den brede tilnærmingen gjorde det vanskelig med tanke på analysen.

Jeg ble derfor veldig glad da Finanstilsynet 9. januar 2023 publiserte undersøkelsen de gjennomførte i 2022. Da kunne jeg snevre inn problemstillingen til å handle om manglende etterlevelse knyttet til tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, samt at all relevant data lå samlet.

Det å ha vært gjennom prosessen med etablering av verdipapirforetak, herunder vurdering av operasjonell risiko, utforming av complianceplan, utarbeidelse av rutiner, osv., samtidig som jeg har tatt videreutdanning og skrevet denne oppgaven, har vært enormt lærerikt. Det har også hatt positiv smitteeffekt, begge veier. Mye som er lært gjennom forelesning og oppgaveskriving er tatt med inn i den faktiske organiseringen av verdipapirforetaket. Samtidig har den jobben gjort at jeg i større grad kan relatere til hva det ble forelest om på samlingene, og en forståelse for at enkelte verdipapirforetak kan ha utfordringer med å overholde alle regulatoriske krav.

Jeg er glad jeg er ansatt som Complianceansvarlig i et verdipapirforetak med en sterk etterlevelseskultur i styret og ledelsen.

Litteraturliste

- Anderson, U. L., Head, M. J., Ramamoorti, S., Riddle, C., Salamasick, M., & Sobel, P. J. (2017). *Internal Auditing: Assurance and Advisory Services*. Internal Audit Foundation.
- Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. (2012). *Internal Control – Integrated Framework*.
- Finanstilsynet, Rundskriv 4/2015 (2015). *Organisering av verdipapirforetak*.
- Finanstilsynet, Rundskriv 5/2015 (2015). *Compliancefunksjonen i verdipapirforetak*.
- Finanstilsynet, Rundskriv 4/2022 (2022). *Veileder til hvitvaskingsloven*.
- Finanstilsynet, *Risikovurdering av hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisiko hos rapporteringspliktige foretak underlagt tilsyn*. Hentet her: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2023/risikovurdering-hvitvasking-og-terrorfinansiering/>.
- Finanstilsynet, *Undersøkelser og tematisyn knyttet til verdipapirforetakenes tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering*. Likelydende brev og alle tilhørende tilsynsrapporter hentet her: <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2023/undersokelser-og-tematisyn-knyttet-til-verdipapirforetakenes-tiltak-mot-hvitvasking-og->
- Forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. (2018). Lovdata.
- Forskrift til verdipapirhandelloven. (2007). Lovdata.
- IIA Norge, *Veileder for virksomhetsstyring* (2021).
- IIA Norge, *Operasjonell risikostyring – en innføring* (2022).
- IIA Norge, *Veileder for Risikostyringsfunksjonen* (2018).
- IIA Norge, *Veileder Compliancefunksjonen* (2020).
- Johannesen, A., Tufte, P., A., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt Forlag.
- Kommisjonsforordningen (EU) 2017/565 art. 23.
- Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. (2018). Lovdata.
- Lov om verdipapirhandel. (2007). Lovdata.
- Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse. (2022). *Den norske anbefalingen om eierstyring og selskapsledelse*. Hentet fra <https://nues.no/eierstyring-og-selskapsledelse/>.
- PwC Norge, *Styreboken 2023*. (2023). Hentet her: <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/styreportalen/styreboken.html>.